

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-84>

УДК 37.013(045)

Нос Л.С., Донгі С.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. Досліджено педагогічні умови розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи засобами гри. Доведено, що для розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи засобами ігрової діяльності слід особливу увагу звертати на такі педагогічні умови реалізації цього процесу: застосування інноваційних методів і технологій розвитку усного англійського мовлення учнів; урахування в процесі розвитку усного англійського мовлення вікових та психологічних особливостей учнів початкової школи; використання потенціалу ігрової діяльності у процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи. Запропоновано з метою перевірки вказаних педагогічних умов розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи засобами гри організувати і провести формувальний педагогічний експеримент та визначити його ефективність.

Ключові слова: педагогічні умови, гра, ігрова діяльність, дидактичні ігри, усне англійське мовлення, початкова школа.

Nos Lyubov, Dongi Svitlana

Ivan Franko National University of Lviv

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF USING THE GAME ACTIVITIES IN THE DEVELOPMENT OF ORAL ENGLISH SPEECH OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Summary. The pedagogical conditions of development of oral English speech of primary school pupils by means of game are investigated. It is shown that the development of oral English speech of primary school students by means of games should be carried out in accordance with the Law of Ukraine "On Education", the Law of Ukraine "On General Secondary Education", the provisions of the Concept of Foreign Language Learning, the New Ukrainian School Concept primary education. It is proposed to carry out the process of development of students' oral English by means of games, taking into account the tendency of humanization of the educational process in primary school. The specifics of the use of game methods and techniques in the process of revealing the meanings of foreign words intended for receptive assimilation by students are studied; the influence of various methods and techniques on the effectiveness of the formation of different types of speech activity in schoolchildren is analyzed; the process of functional mastering of oral speech by students of different ages is studied taking into account the regularities of speech expressions; games and exercises of game character for development of oral English of pupils of elementary school are developed. It is proved that a special place in the development of oral English speech of primary school students is given to pedagogical conditions that have a positive effect on the dynamics of this phenomenon. It is shown that for the development of oral English of primary school students by means of play activities special attention should be paid to the following pedagogical conditions of this process: the use of innovative methods and technologies for the development of oral English of students; taking into account in the process of developing oral English speech age and psychological characteristics of primary school students; use of the potential of play activities in the process of developing oral English of primary school students. It is offered for the purpose of check of the specified pedagogical conditions of development of oral English speech of pupils of elementary school by means of game to organize and carry out formative pedagogical experiment and to define its efficiency.

Keywords: pedagogical conditions, game, game activity, didactic games, oral English speech, primary school.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України з ЄС питання актуальним є підвищення рівня володіння іноземною мовою у здобувачів загальної середньої освіти. Зважаючи на те, що основні тенденції перебудови системи освіти на сучасному етапі її розвитку спрямовані на поліпшення навчання іноземних мов, іноземна мова є обов'язковим компонентом у початковій школі. Процес розбудови сучасної системи освіти здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про освіту» [15], положень «Концепції вивчення іноземної мови», Концепції «Нова українська школа» [9], Державного стандарту початкової освіти [5], що передбачає вивчення іноземної мови молодшими школярами. Зрозуміло, що виходячи із цілей сучасної освіти, неможливо оминути тенденцію до гуманізації освітнього процесу

у початковій школі, коли особистість учня знаходиться в центрі освітньої діяльності. Досвід, накопичений педагогічною теорією і освітньою практикою, свідчить про необхідність обґрунтування дидактичних засад застосування ігрових методів і прийомів розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останній період опубліковано велику кількість наукових праць з означеної проблеми, що пояснюється ефективністю засвоєння іноземної мови в молодшому шкільному віці, сенситивному для оволодіння мовами (В. Альперіна, Л. Вигоцький, І. Вронська, Н. Імедадзе, В. Колючко, О. Першуква, Т. Полонська, З. Футерман та ін.), а також тим, що в початковій школі існує можливість для створення комунікативних ситуацій,

максимально сприятливих для засвоєння усного англійського мовлення (О. Бахталіна, І. Вронська, Н. Імедадзе, О. Негневицька, О. Рейпольська, О. Шахнарович, Т. Шкваріна та ін.). Проблема розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи досліджувалась у працях таких учених, як В. Артемов, Л. Банкевич, І. Баценко, Н. Вишнякова, В. Горбачов, Ю. Гнаткевич, В. Коростильов, Е. Мірошніченко, О. Петрашук, С. Степащенко, Н. Форкун, С. Шатілов та ін. Вони, зокрема, дослідили специфіку використання ігрових способів і прийомів у процесі розкриття значень іншомовних слів, призначених для рецептивного засвоєння школярами; проаналізували вплив різноманітних методів і прийомів на ефективність формування різних видів мовленнєвої діяльності у школярів; вивчили процес функціонального оволодіння учнями різного віку усним мовленням з урахуванням закономірностей мовленнєвих висловлювань; розробили нові типи і види вправ для розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи, та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених вивченню іноземної мови дітьми молодшого шкільного віку, проблемі підвищення ефективності оволодіння усним англійським мовленням з використанням сучасних ігрових методів і технологій, увага приділяється лише частково. Тому актуальним питанням залишається застосування ігрових методів, засобів і прийомів розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення та обґрунтування педагогічних умов розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи засобами гри.

Виклад основного матеріалу. Якість сучасної початкової освіти неможлива без пошуку та впровадження інноваційних моделей життєдіяльності учнів, оскільки й досі існує невідповідність змісту освіти життєвим потребам. Іноземна мова розглядається як засіб розвитку, виховання та особистісного становлення учнів початкової школи, засобом їхньої соціалізації, а навчання іноземним мовам є пріоритетним напрямом освітньої політики держави. При цьому особливе місце в процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи відводиться педагогічним умовам, які позитивно впливають на динаміку цього феномена.

Досліджуючи педагогічні умови використання ігрової діяльності у процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи, під поняттям «педагогічні умови» розуміємо «сукупність взаємопов'язаних умов, необхідних для забезпечення цілеспрямованого освітнього процесу» [4, с. 213]. При цьому необхідно використовувати сучасні педагогічні засоби й технології, що забезпечують належний рівень знань, умінь і навичок з іноземної мови. У процесі використання ігрової діяльності у процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи нами урахувалося те, що ігрова діяльність, з одного боку, визначається низкою педагогічних умов, а з іншого – підпорядковується загальній меті навчання учнів іноземній мові. Аналіз пси-

холого-педагогічної літератури з предмета дослідження дає підставу виділити в процесі використання ігрової діяльності для розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи сукупність педагогічних умов:

1. Застосування інноваційних методів і технологій розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи.

2. Урахування в процесі розвитку усного англійського мовлення вікових та психологічних особливостей учнів початкової школи.

3. Використання потенціалу ігрової діяльності у процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи.

Охарактеризуємо педагогічні умови використання ігрової діяльності у процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи.

1. Застосування інноваційних методів і технологій розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи.

У методиці навчання англійської мови розрізняють як традиційні, так і сучасні технології навчання. До традиційних належать натуральна технологія, перекладні технології (граматико-перекладна і лексико-перекладна, пряма технологія, усна технологія Г. Пальмера, система навчання читання М. Уеста, аудіолінгвальна та аудіовізуальна технології). До сучасних відносять сутєсивну, комунікативну технології, повної фізичної реакції, драматико-педагогічну технологію, «мовчазну» та групову технології. Розглянемо сучасні технології навчання англійської мови у порядку їх застосування в початкових школах.

Застосування за кордоном набула технологія, розроблена професором психології Каліфорнійського університету Дж. Ашером, – «технологія повної фізичної реакції» [3, с. 87–98]. Це метод навчання мови, в основі якого закладено узгодження мовлення та дії, і згідно з яким навчання мови відбувається завдяки фізичній (моторній) активності дітей. Автор наголошує, що мовлення, спрямоване на дітей, складається перш за все з команд, на які вони відповідають фізично перш, ніж почнуть продукувати мовленнєві акти. Мова повинна засвоюватись цілісно, а не вивченням окремих лексичних одиниць. На відміну від інших методів, які спрямовані на вивчення одиниць мови з граматичної та структурної точок зору, технологія повної фізичної реакції приділяє увагу лексичному значенню, аніж формі мовних одиниць. Граматику вивчають індуктивно. Граматичні ознаки та словникові одиниці відбираються не згідно з їхньою частотністю в ситуаціях даної мови, а відповідно до ситуацій, в яких вони можуть бути вжиті, та легкості, з якою вони можуть бути засвоєні.

Дж. Ашер пропонує вивчення чітко фіксованої кількості лексичних одиниць за один раз. Так, за годину діти можуть засвоїти від 12 до 36 нових лексичних одиниць в залежності від розміру групи та рівня навченості дітей [3]. Тренувальні вправи у вигляді наказів – найчастіше вживаний прийом під час навчання англійської мови за допомогою методу повної фізичної реакції. Вони використовуються для того, аби діти проявили фізичну активність та реакцію. Розмовні діалоги впроваджуватимуться у навчання

лише після 120-годинних інструкцій. Інші види діяльності представлені у вигляді рольових ігор та показом слайдів. Рольові ігри фокусуються на таких буденних ситуаціях, як «*Давайте познайомимося*», «*Моя сім'я*», «*Тварини і птахи*», «*Їжа. У магазині*», «*Грашки. День народження*», «*Робочий день. Частина тіла*», «*Будинок. Меблі*», «*Пори року. Одяг*». Показ слайдів, а також малюнків супроводжується командами-запитаннями: «*What is the girl wearing now?*».

Важливо, що за допомогою технології повної фізичної реакції можна навчати учнів початкової школи різноманітних лексичних одиниць, пов'язаних з діями, часових форм (минулих, теперішніх, майбутніх), класної термінології, наказів, інструкцій, невеликих історій та казок, і різних частин мови (іменників, дієслів, прикметників, числівників, прийменників), використовуючи вправи-команди та вправи-накази. Технологія повної фізичної реакції має свої переваги порівняно з іншими методами навчання англійської мови учнів початкової школи, оскільки активізує іншомовне мовлення, приносить задоволення від навчання, піднімає настрій, підтримує темп, сприяє розвитку пам'яті та уваги, може бути використаний під час навчання різних здібностей груп дітей, під час вивчення різних часових форм, а також частин мови, під час вивчення історій та казок, не вимагає великої підготовки чи матеріалів, а, отже, і часу, задіює до навчання як ліву, так і праву півкулі головного мозку. Але «головним недоліком у застосуванні цього методу є тривале використання наказів, як «сходінки» до початку продукування дітьми своїх власних висловлювань» [13, с. 83].

Важливою є й використання комунікативної технології у навчанні англійської мови учнів початкової школи. Розробкою комунікативної технології займалось багато науковців у різних країнах світу. Найбільш вагомий внесок в обґрунтування технології зробили У. Літлвуд, Ю. Пасов, Г. Піфо, Г. Уїдоусан. Комунікативний підхід «орієнтований на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування» [16, с. 74]. У процесі навчання за цією технологією учні набувають комунікативної компетентності – здатності користуватись мовою залежно від комунікативної ситуації.

Найважливішою характеристикою комунікативного підходу до навчання іноземної мови учнів початкової школи є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія учнів початкової школи може відбуватися за співучастю вчителя в найрізноманітніших формах: парах, триадах, невеликих групах, з усією групою [2]. Із самого початку учні початкової школи оволодівають аудіюванням і говорінням на понадфразовому і текстовому рівнях за обмеженого використання рідної мови. Використання комунікативного методу на заняттях з англійської мови дає позитивні результати. Учні в ігровій формі залюбки повідомляють якийсь факт, описують, розповідають про щось, користуючись 2-4 реченнями [8]. Але більшість вправ для навчання англійської мови має некомунікативний та умовно-комуніка-

тивний характер, що не є недоліком комунікативного методу, адже доцільність використання методу визначається не лише рівнем навченості учнів початкової школи, але й їхніми психофізіологічними особливостями.

Ефективним методом навчання англійської мови учнів початкової школи, вважається сугестивна технологія (*метод навіювання*), створена у 2-й пол. ХХ ст. у Софійському інституті сугестології (Болгарія), названий іменем його творця Г. Лозанова. Учений дійшов висновку, що «безпосередня дія педагога на тих, кого він навчає і хто перебуває у стані «псевдопасивності», і саме його сугестивна, навіювальна дія сприяє усуненню психотравматичних факторів (страху, побоювання можливих помилок, некомунікабельності, труднощів у подоланні стереотипів рідної мови та «мовного бар'єру» іноземної)» [17, с. 51]. Такий вплив створює сприятливі передумови для організації іншомовного мовленнєвого спілкування учнів початкової школи. Крім того, він допомагає розкрити резервні можливості учнів початкової школи щодо запам'ятовування значного обсягу навчального матеріалу.

Вказана технологія забезпечує інтенсивне навчання англійської мови учнів початкової школи, у ході якого «навчальні цілі досягаються за мінімальний термін за максимального обсягу необхідного навчального матеріалу; при цьому основна увага приділяється емоційній стороні процесу навчання, усно мовленнєвій комунікації, поповненню словника, засвоєння та активізація проходять у грі та з використанням мови та рухів, драматизації» [12, с. 42–43]. Але поняття «навіювання» не є однозначним; не все, що декларується як інтенсивне, може характеризуватись позитивно: методика, яка діє на підсвідомість, повинна пройти наукову експертизу. До того ж, використання у навчальному процесі значних за обсягом текстів-полілогів є вважаємо нераціональним на цьому етапі навчання англійської мови.

Ефективною є комунікативно-діяльнісна технологія навчання англійської мови, розвитку мовлення і мовленнєвого спілкування учнів початкової школи, яка ґрунтується на таких засадах: «урахування індивідуально-психологічних особливостей дитини (провідна роль – особистісний аспект); функціональний підхід до добору й презентації мовного та мовленнєвого матеріалу на всіх рівнях; ситуативність процесу навчання мови; принцип новизни ситуацій і мовленнєво-мисленнєвих завдань, прийомів роботи, подання мовної інформації, що міститься в дискурсі» [11, с. 57]. Комунікативно-діяльнісна технологія дозволяє «забезпечити наступність лексико-граматичного матеріалу на смислового та комунікативному рівнях; систематичність презентації лексико-граматичного матеріалу на всіх етапах його засвоєння; сполучування системно-мовного (фонетика, лексика, граматики), функціонально-мовленнєвого (зв'язне мовлення) і комунікативного аспектів в навчанні; вихід на більш високий щабель мовленнєвого спілкування» [11, с. 58].

2. *Врахування вікових і психологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку.*

Молодший шкільний вік визначається як період інтенсивного формування навчальної ді-

яльності. В цьому віці провідною діяльністю стає навчання. Для того, щоб учні початкової школи засвоювали навчальну роботу, їм необхідні нові якості, які розвиваються в міру формування навчальної діяльності. Контроль за своєю поведінкою на основі заданих зразків розвиває в дітей довільність, що проявляється у вмінні ставити свідому ціль і знаходити засоби її досягнення, переборювати труднощі. Необхідність контролю і самоконтролю задають умови для формування здібності до планування і виконання дій «про себе», «у внутрішньому плані». Важливим є оцінювання власних думок і дій. Це вміння лежить в основі рефлексії, що «дозволяє об'єктивно аналізувати свої дії з точки зору їх відповідності задуму і умовам діяльності» [8, с. 49].

Для учнів початкової школи, особливо учнів 1-2 класів, характерним є «велика сприйнятливості до кожного слова та кожної дії вчителя. Як правило, учитель користується в учнів цього віку великим авторитетом, його вимоги дитина намагається виконати, хоч, звичайно, не завжди так, як цього вимагає педагог» [1, с. 12]. Тому вчитель має враховувати своє положення серед учнів класу, здійснювати самоконтроль за власною поведінкою, а також дбати про тактовне ставлення до кожного учня початкової школи, розуміти його переживання, пам'ятаючи, що авторитет вчителя, його спілкування з класом та кожним учнем є складовою успішного навчання.

Важливим шляхом формування у учнів початкової школи пізнавальних мотивів та інтересу до вивчення англійської мови є надання цим мотивам та інтересам ігрової спрямованості, оскільки ігрова діяльність у цьому віці є провідною. Дослідження підтвердили, що «кожен урок з англійської мови для дитини можна зробити цікавим, захопливим, бажаним, якщо його будуть проводити у формі дидактичної сюжетно-рольової гри» [7, с. 5]. Організація уроків, що будуються на довільному запам'ятовуванні та імітації, без використання гри, не відповідає психічному розвитку учнів початкової школи. Лише ігрова спрямованість уроку дає змогу зробити навчання англійської мови таким, щоб іншомовний запам'ятовувався мимовільно. У грі учень початкової школи «мимовільно докладає зусиль, напружує пам'ять, вправляється у вимові звуків, вживанні іншомовних слів та фраз» [12, с. 44], що сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу.

Важливим, окрім побудови заняття в ігровій формі, є створення ситуації «чарівної казки», що допомагає учням початкової школи розв'язувати завдання спілкування іншомовними засобами [2]. Мова вивчається через особисту діяльність дітей на уроках. Кожне заняття будується як ігрове спілкування педагога і дітей та під його керівництвом дітей між собою. Дитина сприймає казку як гру, «великий зміст» якої полягає в розвитку не лише творчих сил і можливостей, а й у відпрацюванні мовленнєвих навичок та умінь, тому в цьому випадку йдеться про мовленнєві розповіді та казки. Як показує практика, це один із найефективніших методів навчання іноземній мові. Його суть не лише в тому, щоб дати поштовх творчості та розбудити уяву, але й вміло направляти їх у потрібне русло, щоб фантазія дітей не віддаляла їх від предмета вивчення.

Саме казковий світ може ненав'язливо і цікаво ознайомити учнів початкової школи з реаліями країни, мову якої вивчають. «Через казкові сюжети і персонажів можна дати дітям уявлення про легендарних історичних персонажів (напр., король Артур, Робін Гуд), про англійську традицію святкувати Різдво вдома з родиною, з традиційними смаженою індичкою чи гусаком, із різдвяним пудингом; про ритуал «полуденного чаю» чи англійський ланч тощо» [2, с. 43–44]. Так, через спілкування з казковими персонажами учень початкової школи зможе дізнатися про особливості привітання з друзями та дорослими в іноземній культурі, засвоїти їх, про вживання ввічливих фраз для висловлення подяки, прохання, вибачення та відповідей на них. Це все, згідно з програмою, складає необхідний мінімум комунікативної компетенції учнів початкової школи.

Отже, врахування вікових та психологічних особливостей учнів початкової школи вимагає використання на уроках ігрового та казкового матеріалу для активізації навичок і умінь усного іншомовного мовлення.

3. Використання потенціалу ігрової діяльності у процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи.

Процес навчання іноземної мови учнів початкової школи має низку специфічних особливостей. При цьому природного характеру мовленнєвої діяльності учнів на уроках іноземної мови надає гра як важливий вид діяльності. «Мета ігрової діяльності на цих уроках – зробити їх цікавими, бажаними для дитини, активізувати резерви мимовільного та потенціал довільного запам'ятовування й осмислення в межах ігрового контексту, досягти успіху в розв'язанні комунікативних завдань іншомовними засобами» [7, с. 5]. Доцільно організовувати заняття з іноземної мови як специфічну цільову ігрову діяльність, куди входять сюжетно-рольові, театралізовані, дидактичні (словесні, настільно-друковані, з іграшками та картинками та ін.), рухливі, комп'ютерні, музичні ігри.

Зміст уроку іноземної мови складають ігрові вправи, які допоможуть учням початкової школи виробити правильну вимову, розвинути уяву, пам'ять, мислення; пісеньки, вірші, римівки, загадки як опора для накопичення активної лексики і мовних стереотипів [1]. На уроках обов'язково використовуються різні види ігор: маніпуляції, рухливі, рольові, ігри-драматизації тощо [7]. Особливе місце займають дидактичні ігри, завдання яких навчити різних видів мовленнєвої діяльності. Наприклад, такі ігри, як «Чого не стало?» «Чарівна торбинка», «Пори року», «Будиночок для язичка», «Язичок робить прибирання», «Один-багато», «Зіпсований телефон», «Пантоміма», «У цирку» [14]. Ці ігри, зумовлені рядом правил, отримують лаконічне словесне вираження і пропонують для повторення по кілька мовленнєвих зразків, чим забезпечують варіативно-ситуативне вправляння учнів початкової школи у слуханні і говорінні.

Важливо, що послідовне введення педагогом ігрових елементів (ігор та ігрових вправ) у всі етапи навчання і в кожний етап уроку створює загальну ігрову атмосферу. Тоді модельною схе-

мою стає уявна ігрова ситуація, що охоплює весь урок. Разом з тим, «у ході уроків не слід перетворювати ігри у самоціль, а самі уроки – на суцільні розваги» [17, с. 89]. Обов'язкове правило: гра має бути педагогічно й методично цілеспрямованою. Тільки тоді вона стане не дійовим засобом оптимізації та підвищення ефективності навчання іноземної мови. Доцільно варіювати ігрові завдання, щоб забезпечити засвоєння дітьми більшого обсягу мовленнєвого матеріалу, формування у учнів початкової школи міцніших початкових навичок монологічного та діалогічного мовлення.

Значне місце у навчанні учнів початкової школи іноземної мови посідає використання під час ігор пісень, віршиків, лічилок та інших малих літературних форм. Учні початкової школи емоційніше сприймають римований текст, легше, а часто й міцніше запам'ятовують його [2]. Щоб уникнути механічного запам'ятовування й відтворення віршів без усвідомлення змісту, важливо закріплювати потрібні для активізації лексичного запасу зразки мовлення поза віршовано-пісенним контекстом, у спеціально підібраних мовних вправах та іграх.

Ураховуючи, що для отримання позитивного результату на початковому етапі вивчення іноземної мови учнів необхідно зацікавити предметом вивчення, підготовчий період педагог починає з формування мотивації. Мотивом може слугувати: планування відпочинку за кордоном і необхідність опанування елементарними навичками спілкування; створення ігрової ситуації «Приєм зарубіжних гостей – дітей з Англії» [17]; організація сюжетно-рольової гри за мотивами творів англійських письменників (Алана Мілна, Редьярда Кіплінга, Джеймса Баррі, Кеннет Грехем, Льюїса Керола, Дональда Бісета та ін.) [14]; підготовка вистави іноземною мовою для учнів 1 класу (батьків, учителів, гостей) – драматизація відомого твору – народних англійських пісень, переклад яких здійснив К. Чуковський: «Котаусі та Маусі», «Жив на світі чоловічок», «Курочка» [7]; гра і навчання за комп'ютерними англомовними програмами [1].

Важливою є побудова уроків із англійської мови на основі ігрових казкових сюжетів, що сприяє високій ефективності процесу навчання. У зв'язку з тим, що школяр не завжди розуміє, чому він має вчити англійську мову, увесь процес повинен будуватися як задоволення пізнавальних, ігрових, особистих психологічних потреб. Оскільки англійська казка є елементом синкретичної культури, то вона передбачає: палітру адекватної художньому зразку казки естетичної діяльності (малювання, пісня, танець, драма); варіативність творчих завдань (складання власних казок, казок-імпровізацій тощо) [12, с. 45].

Уроки іноземної мови з учнями початкової школи варто планувати з дотриманням циклічності вивчення розмовних тем, мовного та мовленнєвого матеріалу. Її основу складають такі види навчання: I – введення нового матеріалу (первинне ознайомлення); II – поглиблене вивчення матеріалу (тренування у спілкуванні); III – закріплення і вдосконалення знань та навичок (тактика спілкування з використанням

введеного мовного матеріалу) [3]. Новий матеріал на уроках іноземної мови закріплюється шляхом індивідуального та хорового промовляння лексичних одиниць та граматичних конструкцій. Коли є змога, після цього вчитель перевіряє, як діти засвоїли введений матеріал, пропонуючи їм цікаві ігри та ігрові вправи на впізнавання предметів тощо. Щоб дітям було легше запам'ятовувати фрази, використовує наочні підказки (предмети, картинки). З подальшим розвитком в учнів початкової школи словесно-логічної пам'яті (поряд із образною), наочну підказку можна обмежити.

Якщо навчання іноземної мови здійснює сам вчитель з учнями початкової школи, він має більше можливостей для організації цієї роботи не лише на уроках, а й в позаурочний період: проводячи бесіди за ілюстраціями до книжок, переглядаючи діафільми за казками, розмовляючи з дітьми на прогулянках, у самостійній ігровій, руховій діяльності та ін. [10]. У міру засвоєння учнями початкової школи програмового матеріалу, він готує з ними звітні (підсумкові) розваги (свята) іноземною мовою для батьків та інших гостей початкової школи.

Дієвим засобом є використання різноманітних режимів роботи під час уроків, а саме: «педагог – група», «педагог – учень», «учень – клас», «учень – учень» [8]. Кожну навчальну ситуацію або тему діти вивчають протягом кількох уроків, відтак на першому занятті (введення нового матеріалу) переважають режими, де провідна роль належить педагогові. На наступних заняттях учнів початкової школи поступово залучають до ролі ведучого: вони самі ставлять запитання, дають команди. Педагог має змогу варіювати різні режими роботи з учнями початкової школи на окремих етапах навчання. Наприклад, рухлива гра «Веселі м'ячики» може змінюватися відповідно до режиму роботи. Режим: «педагог – група»: педагог прикріплює дітям до вбрання кружечки різних кольорів, назви яких англійською відомі учням, і перетворює всіх на різнокольорні м'ячики. За командою: «Jump!» – учні стрибають; за командою: «Stop!» – зупиняються. Ускладнення: вчитель називає, який саме м'ячик стрибає або зупиняється: «Red ball, jump!» або «Green ball, stop!». В умовах режиму «учень – клас», команди подає школяр-ведучий.

Наведемо приклад імітативної ігрової вправи «Великий чи маленький» [12]. Режим «педагог – група» («педагог – дитина»: педагог показує учням початкової школи дві однакові іграшки, які відрізняються лише розміром, наприклад, великий та маленький м'ячі, піднімає вгору великий і каже: «It is big». Учні початкової школи повторюють це спочатку хором, потім ланцюжком, показують жестом розмір м'яча. За аналогією відпрацьовується висловлювання: «It is small». Режим «дитина – дитина»: пари учнів отримують по дві іграшки різного розміру. Один учень початкової школи піднімає іграшку, другий каже англійською, яка ця іграшка: велика чи маленька.

Урок ігрового характеру, на якому вводять новий матеріал, в основних рисах запозичений із методики інтенсивного навчання англійської

мови. У такому занятті виокремлюють *три етапи подачі нових знань*, кожен із яких має свої цілі й особливості методичного забезпечення [10, с. 153–154].

Перший етап – це введення нового мовного матеріалу. Завдання учнів початкової школи у процесі його реалізації – уважно слухати педагога, намагатися зрозуміти все, що він говорить. Діти не повторюють. Завдання педагога – ввести дітей у атмосферу цікавої казки (лялькової вистави, мандрівки тощо), яка є формою подачі мовного матеріалу. Цей етап введення дуже важливий, він вимагає від вчителя ретельної підготовки, фактично не допускає експромтів. По суті, учасники заняття опиняються в умовах театру, де діти – глядачі, а педагог виконує водночас безліч ролей: «сценариста» (добір і оформлення мовного матеріалу), «режисера» (постановка, подача), «актора» (озвучування персонажів), «декоратора» (оформлення тла, добір картинок, костюмів). Введення матеріалу супроводжується жестами, мімікою, зміною тембру голосу, демонстрацією, перекладом рідною мовою, музикою. Вводячи нову лексико-граматичну структуру, педагог чітко, голосно, повільно вимовляє її, потім перекладає рідною мовою і знову тричі виразно, у помірному темпі повторює фразу (структуру, речення), за потреби – окреме слово.

Головне завдання *другого етапу* – максимального забезпечити мимовільне запам'ятовування нового матеріалу. Учням початкової школи дають завдання: «Listen! Repeat!» – діти мають співпереживати текст, «відчути» його. Для цього використовують різні засоби (жести, міміка, пантоміма, темп, тембр голосу). Рекомендують такі прийоми для запам'ятовування: проговорювання з різною гучністю (тихо, помірно, голосно); ритмічне проговорювання у різному темпі (повільно, помірно, швидко); повторення слова, фрази, речення у супроводі ритмічного проплескування, тупання, кружляння; проспівування фрази на загальновідомий мотив; проговорювання з різними емоційними інтонаціями (радісно, з жалем, здивовано, засмучено); повторення за педагогом у супроводі пантоміми (батьоро крокуємо, збираємо гриби, рвемо горіхи, літаємо); взаємодії у шеренгах, колах, групах, парах; проговорювання з асоціативними опорами.

Готуючись до другого етапу уроку, вчитель має добре продумати, який прийом відповідає тій чи тій фразі. Урок при цьому не потрібно переобтяжувати різними засобами, позаяк застосування багатьох засобів негативно позначається на психіці дітей, втомлює їх. Варто дотримуватися правила: одна лексична одиниця (слово, фраза, речення) – один прийом. Одну лексичну одиницю доцільно повторити 3-5 разів. Якщо потрібно озвучити переклад, то це бажано зробити на початку другого етапу в супроводі картинки, іграшки тощо.

Третій етап – «музичний сеанс» або «сеанс сну». Його проводять на тлі спокійної, лагідної інструментальної музики або в тиші. Педагог пропонує учням початкової школи сісти, заспокоїтися. Якщо є певні умови, можна затемнити вікна. На мультимедійній дошці зображено місяць, зорі. До учнів приходить пані Ніч (Lady

Night). Учні можуть заплющити очі, хоча це не обов'язково. Спочатку звучить лише музика. Потім на тлі музики (чи в тиші) педагог ще раз читає текст заняття. Речення емоційно виокремлювати не варто. Голос спокійний, чіткий, виразний. Речення повторює тричі. Цей етап іде без перекладу (учні розуміють текст, у них з'являється почуття впевненості у собі). Наприкінці педагог вимикає музику, розкриває штори і говорить: «Good morning!» і діти «прокидаються».

Бажано створити всі умови для зацікавлення учнів початкової школи: одягати міні-маски, спеодяг, використовувати об'ємну наочність. Спочатку діти виступають партнерами у спілкуванні з педагогом, пізніше спілкуються самостійно в режимах: учень – учень; учень – учні. Наприклад, гра «У цирку». Мета: закріпити вживання учнями початкової школи назв рухів: dance, run, jump, go. Директор цирку: «Мої дресировані тварини захворіли, я прошу нових!». Директор (педагог чи дитина): «What can you do?» – дресирована тварина (маска коника): «(I can) run!».

На уроці педагог здійснює різні види контролю (поточний, тематичний, підсумковий) для оцінювання рівня сформованості іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь дітей, а також для забезпечення зворотного зв'язку – щоб отримати інформацію про ефективність обраних форм, методів, прийомів, засобів та режимів освітньої роботи з дітьми і своєчасно внести відповідні корективи [17]. При цьому він не виставляє оцінки чи бали, а лише фіксує успішність і неуспішність дітей в опануванні іноземної мови. Дані тематичного та підсумкового контролю фіксує в окремому зошиті умовними позначками. Поточний контроль на кожному занятті не потребує такої фіксації: тут педагог отримує інформацію про роботу дітей, спостерігаючи за ними, й тактовно виправляє помилки, схвалює і заохочує малят у ході заняття. Наприкінці навчального року оцінює результати, які здобула кожна дитина в ході навчання іноземної мови (чи виявляє інтерес до неї; сприймає звертання педагога і дітей іноземною мовою; адекватно реагує на них у своїх відповідях; розуміє окремі висловлювання; сама будує фрази і ряд логічно пов'язаних висловлювань; виконує ігрові завдання; відтворює віршички, лічилки, пісеньки іноземною мовою, застосовуючи засвоєні програмні зразки мовлення).

Висновки і пропозиції. Отже, для того, щоб здійснювати розвиток усного англійського мовлення учнів початкової школи засобами ігрової діяльності, слід особливу увагу звертати на педагогічні умови реалізації цього процесу: застосування інноваційних методів і технологій розвитку усного англійського мовлення учнів; урахування в процесі розвитку усного англійського мовлення вікових та психологічних особливостей учнів початкової школи; використання потенціалу ігрової діяльності у процесі розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи. З метою перевірки запропонованих педагогічних умов розвитку усного англійського мовлення учнів початкової школи засобами гри доцільно організувати і провести педагогічний експеримент.

Список літератури:

1. Барташніков О. Ігри для початкового навчання англійської мови. Тернопіль : Богдан, 2006. 64 с.
2. Биркун Л.В. Наша англійська : метод. посіб. Київ : Генеза, 2014. 80 с.
3. Бігич О.Б. Особистісно-діяльнісний розвиток молодшого школяра на уроці іноземної мови : монографія. Київ : КНЛУ, 2009. 138 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p#Text>
6. Капліна О.В. Вивчаємо нові слова із задоволенням. *Англійська мова в початковій школі*. 2005. № 3(4). С. 23–26.
7. Козак А.М. Використання гри на уроках іноземної мови. *Англійська мова та література*. 2011. № 14. С. 4–6.
8. Коломінова О.О. Формування англомовної лексичної компетенції у молодших школярів. *Іноземні мови*. 2015. № 2. С. 48–51.
9. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMIbWtPYU9rWXM/view>
10. Котенко О.В. Методика навчання іноземних мов у початковій школі : навч. посіб. Київ : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 356 с.
11. Михайленко Т.А. Інноваційні технології у вивченні англійської мови. Київ : Шкільний світ, 2008. 128 с.
12. Мицик О. М. Гра як метод навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи. *Англ. мова та література*. 2013. № 22. С. 40–49.
13. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов : навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2008. 286 с.
14. Німчук Г.Б. Розважально-пізнавальні ігри на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2013. № 28. С. 12–15.
15. Про освіту : Закон України (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
16. Редько В.Г. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи. Київ : Генеза, 2007. 136 с.
17. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі : навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2005. 324 с.

References:

1. Bartashnikov, O. (2006). *Ihry dlia pochatkovoho navchannia anhliiskoi movy* [Games for beginners learning English]. Ternopil: Bohdan, 64 p.
2. Byrkun, L.V. (2014). *Nasha anhliiska: metod. posib.* [Our English: method. way]. Kyiv: Heneza, 80 p.
3. Bihych, O.B. (2009). *Osobystisno-dialnisnyi rozvytok molodshoho shkoliara na urotsi inozemnoi movy* : monohrafiia [Personality and activity development of a junior schoolchild in a foreign language lesson: monograph]. Kyiv: KNLU, 138 p.
4. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid, 376 p.
5. *Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity* (2018) [State standard of primary education]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p#Text>
6. Kaplina, O.V. (2005). *Vyvchaiemo novi slova iz zadovolenniam* [We learn new words with pleasure]. *Anhliiska mova v pochatkovii shkoli*, vol. 3(4), pp. 23–26.
7. Kozak, A.M. (2011). *Vykorystannia hry na urokakh inozemnoi movy* [The use of the game in foreign language lessons]. *Anhliiska mova ta literatura*, vol. 14, pp. 4–6.
8. Kolominova, O.O. (2015). *Formuvannia anhlo-movnoi leksychnoi kompetentsii u molodshykh shkoliariv* [Formation of English lexical competence in junior schoolchildren]. *Inozemni movy*, vol. 2, pp. 48–51.
9. *Kontsepsiia «Nova ukrainska shkola»* (2017) [The concept of «New Ukrainian School»]. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMIbWtPYU9rWXM/view>
10. Kotenko, O.V. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov u pochatkovii shkoli: navch. posib* [Methods of teaching foreign languages in primary school: textbook. way]. Kyiv: Kyiv. Un-t im. B. Hrinchenka, 356 p.
11. Mykhailenko, T.A. (2008). *Innovatsiini tekhnolohii u vyvchenni anhliiskoi movy* [Innovative technologies in the study of English]. Kyiv: Shkilnyi svit, 128 p.
12. Mytsyk, O.M. (2013). *Hra yak metod navchannia inshomovnoho spilkuvannia uchniv pochatkovoï shkoly* [Game as a method of teaching foreign language communication to primary school students]. *Anhl. mova ta literatura*, vol. 22, pp. 40–49.
13. Nikolaieva, S.Yu. (2008). *Osnovy suchasnoi metodyky vykladannia inozemnykh mov: navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of modern methods of teaching foreign languages: a textbook]. Kyiv: Lenvit, 286 p.
14. Nimchuk, H.B. (2013). *Rozvazhalno-piznavalni ihry na urokakh anhliiskoi movy* [Entertaining and cognitive games in English lessons]. *Anhliiska mova ta literatura*, vol. 28, pp. 12–15.
15. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy* (2017) [On education: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
16. Redko, V.H. (2007). *Linhvodydaktychni zasady navchannia inozemnoi movy uchniv pochatkovoï shkoly* [Linguodidactic principles of teaching a foreign language to primary school students]. Kyiv: Heneza, 136 p.
17. Roman, S.V. (2005). *Metodyka navchannia anhliiskoi movy u pochatkovii shkoli: navchalnyi posibnyk* [Methods of teaching English in primary school: a textbook]. Kyiv: Lenvit, 324 p.